

УДК 37:39

Р. В. Міксюк, старшы выкладчык (БДТУ)**РОЛЯ ХРЫСЦІЯНСКІХ ТРАДЫЦЫЙ У ВЫХАВАННІ МОЛАДЗІ**

Артыкул прысвечаны праблеме выхавання грамадзянскай пазіцыі моладзі, заснаванай на каштоўнаснях арыентацыях хрысціянскай маралі і нацыянальных прыярытэтах. Разглядаюцца важнейшыя накірункі выхавання на хрысціянскіх традыцыях: культурна-гістарычны, маральна-эстэтычны, этнакультурны. Вызначаны мерапрыемствы па распрацоўцы навукова-метадычнага забеспячэння духоўна-маральнага выхавання асобы.

The article is dedicated to the issues of creation of young people's civic stand, based on the valuable orientation in Christian morality and national priorities. Besides, the article contains main directions of Christian traditions' education: cultural-historical, morally-aesthetic and ethno-cultural. The author also underlined the main measures for the development of scientific-methodological ensuring of psychomoral person's upbringing.

Уводзіны. Праблема выхавання надзвычай актуальная для сучаснасці. На яе трэба звяртаць увагу як на сродак фарміравання стабільнасці грамадства. Беларускі народ на працягу ўсёй сваёй гісторыі (язычніцкі перыяд, хрысціянскі перыяд) прыярытэтнае месца адводзіў маральнаму выхаванню. На традыцыйнае народнае выхаванне звярталі ўвагу шэраг вучоных-этнографіў і педагогаў. Рэлігія таксама займала ў выхаванні пэўнае месца, вартае той ролі, якую яна адыгрывала на працягу гістарычнага развіцця беларускага народа.

Хрысціянства прыйшло на беларускія землі больш за тысячу гадоў назад. Прыняцце новай рэлігіі ў культурным плане прывяло да пашырэння пісьменнасці, асветы і мастацтва. У буйных гарадах адкрываліся праваслаўныя школы, з XIV ст. – каталіцкія, а з XVI – пратэстанцкія і ўніяцкія.

Беларусь – краіна старажытнай багатай праваслаўнай і каталіцкай культуры. Тут склаліся самабытныя высокамастацкія традыцыі культурнай архітэктуры, якая адлюстроўвае духоўную спадчыну нацыі, сведчыць пра невычэрпны талент народа. У храмабудаўніцтве сінтэзуюцца архітэктура, жывапіс і дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва, у якія народ уклаў свае лепшыя ідэалы і пачуцці.

У пачатку XXI ст. менавіта храмы сталі месцам вяртання спрадвечнай гістарычнай і грамадзянскай духоўнай сілы. Яны ўздываюць людзей над паўсядзённасцю, фарміруюць нацыянальную самасвядомасць народа, падкрэсліваюць яго высокае зямное прызначэнне. На працягу многіх стагоддзяў царква адыгрывала значную ролю ў выхаванні падрастаючага пакалення.

Асноўная частка. Кардынальныя змены ў жыцці, палітыцы, эканоміцы, культуры, міжнацыянальных адносін, рэлігіі ў канцы XX – пачатку XXI ст. прывялі да глыбокіх супярэчнасцей у грамадстве, звязаных з падзеннем маралі і духоўнасці. Адносіны да рэлігійнага выхавання пастаянна змяняліся.

У пачатку XX ст. ў гісторыі педагогікі адзначаны разнапланавыя тэорыі, ідэі, канцэпцыі, якія паступова аддаляліся ад рэлігійных традыцый класічнай педагогікі XIX ст. З першых гадоў савецкай улады ў вучэбных установах ішло пераадоўванне рэлігійных уплываў і выхаванне дзяцей і моладзі вялося ў духу ваяўнічага атэізму. Гэта важная дзяржаўная праблема вырашалася найчасцей гвалтоўным шляхам, насаджаліся догмы марксісцкай філасофіі, а маральныя катэгорыі, такія як паслухмянасць, міласэрнасць, пакорлівасць, лагоднасць, цнатлівасць, самаабмежаванне, устрыманне, усёдарванне, цяплівасць, усеагульная любоў, засталіся за мяжой метадалогіі камуністычнага выхавання. Аддзяленне царквы ад дзяржавы і школы мела вынікам шэраг змен. Хрысціянскія заповедзі, якія служылі многім пакаленням маральным эталонам, зневажаліся дзяржаўнымі ўладамі, якія праз розныя інстытуты сацыяльнага выхавання фарміравалі ў моладзі новы ўклад думкі і жыцця. Іх вучылі шукаць, выкрываць і знішчаць ідэйных злачынцаў. Нават пятая запаведзь: «Чти отца своего и мать свою...» – перастала быць галоўнай у адносін паміж дзецьмі і бацькамі. Паважаць трэба было толькі «сумленных» бацькоў, якія разумелі ідэалогію дзяржавы, а «несумленных» – асуджаць і крытыкаваць. Такім чынам падаў аўтарытэт бацькоў, рушыліся сямейныя ўстоі.

У выхаваўчай практыцы сярэдзіны XX ст. адзначаюцца факты аб зменах хрысціянскіх пастулатаў і аддаленні чалавека ад веры і царквы.

На жаль, водгукі той эпохі адбіваюцца і ўскладняюцца ў нашы дні. Бруднаслоўе, эгаізм, распушчанасць, курэнне, алкагалізм, наркаманія, жорсткасць, цынізм, зняважлівыя адносіны да старэйшага пакалення ў асяродку дзяцей і моладзі ўсё часцей становяцца не столькі выключэннем, колькі нормай.

Сёння роля рэлігіі ў беларускім грамадстве заметна расце. У царквы і дзяржавы ёсць шэраг агульных мэт, але дасягаюцца яны рознымі

шляхамі. Дзяржава стала звяртаць больш увагі на ўзаемадзеянне з традыцыйнымі канфесіямі. У 2003 годзе было падпісана пагадненне аб супрацоўніцтве паміж Рэспублікай Беларусь і Беларускай Праваслаўнай Царквой (БПЦ). Працягваецца праца над праектам падобнага пагаднення з Рымска-каталіцкай Царквой у Рэспубліцы Беларусь. Праграма супрацоўніцтва Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь з Беларускай Праваслаўнай Царквой пашырыла межы выхавання ў адукацыйным працэсе навучальных устаноў. У сувязі з гэтым перад Міністэрствам адукацыі паўстае пытанне: якое месца павінна заняць рэлігія ў сучасным адукацыйным працэсе? Улічваючы, што пры савецкай сістэме адукацыі вялася жорсткая барацьба з рэлігіяй і сённяшнія выкладчыкі фактычна выхаваны на антырэлігійных традыцыях, ім прыйдзецца абавязвацца на новую сістэму адносін з рэлігіяй. З атрыманнем Рэспублікай Беларусь незалежнасці прынята ўласная нарматыўна-прававая база, заснаваная на падпісаных нашай краінай міжнародных дакументах, якія тычацца рэлігійных арганізацый і супрацоўніцтва з імі.

Выхаванне духоўна-маральнай асобы на аснове хрысціянскіх традыцый прадугледжвае наступныя накірункі: 1) культурна-гістарычны (вывучэнне гістарычнага мінулага народа, сваёй сям’і, засваенне культурных дасягненняў); 2) маральна-эстэтычны (выхаванне маральных якасцей асобы, эстэтычнай культуры); 3) этнакультурны (вывучэнне хрысціянскіх традыцый, святаў, абрадаў).

Без вывучэння асноў хрысціянства немагчыма зразумець сэнс многіх музычных і літаратурных твораў, мастацкіх палотнаў, немагчыма быць культурным і паўнацэнна адукаваным чалавекам, бо хрысціянскі светапогляд, хрысціянскія каштоўнасці пранізваюць усю беларускую культуру, гісторыю, народныя традыцыі.

Моладзь – гэта люстэрка грамадства і дзяржавы. Нявыхаваная моладзь – горкі вынік разбурэння традыцыйнага хрысціянскага выхавання, у аснове якога ляжыць развіццё духоўных і маральных якасцей з самага ранняга ўзросту. Прыярытэтнымі ў выхаванні з’яўляюцца фізічнае здароўе, лідарства, прадпрыемальнасць, актыўная жыццёвая пазіцыя. Але, на жаль, сродкі масавай інфармацыі разбураюць асновы духоўнасці, часта паказваючы нізкапробныя кінафільмы, занадта вольныя тэлеперадачы, выдаючы бульварныя раманы, дзе пераступаецца ўсё чыстае і святое, парушаюцца хрысціянскія заповедзі. Варта адзначыць, што ў выхаваўчай практыцы сёння надаецца вялікая ўвага абраднасці, а не духоўна-маральнаму зместу.

Маральнасць павінна быць неад’емнай часткай адукацыйнага працэсу. Студэнты ў вучэбны

ці пазавучэбны час павінны знаёміцца з роллю хрысціянства ў фарміраванні нацыянальнага менталітэту, духоўна-маральных каштоўнасцей беларускага народа. Перспектыўным накірункам выхаваўчай працы можа стаць краязнаўства, у рамках якога будзе вывучацца гісторыя роднага краю, гісторыя храмаў і манастыроў, жыццё святых, іконапіс, святыя крыніцы і т. п. У гісторыі Беларусі святыя і святыні заўсёды займалі асобнае месца. Менавіта ў іх сабраны асвечаны дух народа, знаходзіцца сэнс яго культурнай творчасці. З гэтай мэтай можна праводзіць канферэнцыі, экскурсіі па важных для Беларусі месцах, сустрэчы са святарамі.

Не менш перспектыўным накірункам у выхаванні грамадзянскай пазіцыі з’яўляецца экалагічны. Царква актыўна супрацоўнічае з прыродаахоўнымі і адукацыйнымі ўстановамі па экалага-асветніцкай рабоце, заклікае да супрацоўніцтва ў грамадскіх акцыях. Разам з тым яна адзначае, што асновы, на якіх складаюцца адносіны чалавека з прыродай, павінны насіць не толькі гуманістычны, але і хрысціянскі характар. З хрысціянскага погляду прырода – гэта не ўмяшчальны рэсурсаў, прызначаны для эгаістычнага і безадказнага спажывання, а дом, дзе чалавек – гаспадар, і храм, дзе ён святар.

Экалагічныя праблемы носяць антрапалагічны характар, іх прычына – чалавек, а не прырода. Таму адказы на многія пытанні, пастаўленыя крызісам навакольнага асяроддзя, – у чалавечай душы, а не ў сферы эканомікі, біялогіі, тэхналогіі ці палітыкі. Прырода змяняецца ці гіне не сама па сабе, а пад уздзеяннем чалавека. Духоўна дэградзіраваная асоба прыводзіць да дэградацыі і прыроду, таму што не здольная аказваць рэфарматарскае ўздзеянне на свет. Святары вучаць грамадзян быць беражлівымі да навакольнага асяроддзя, яго чалавечага, культурнага і прыроднага патэнцыялу. Распрацоўваюцца выхаваўчыя праграмы па хрысціянскіх адносінах да навакольнага свету. Арганізуюцца мерапрыемствы, звязаныя з вырашэннем надзённых глабальных і рэгіянальных экалагічных праблем, у тым ліку сумесныя семінары, канферэнцыі, канцэрты, выставы і іншыя навуковыя і культурныя мерапрыемствы, праводзяцца сумесныя экалагічныя экскурсіі, паломніцтвы.

У кожнай ВНУ павінна праводзіцца актыўная работа па распрацоўцы навукова-метадычнага забеспячэння духоўна-маральнага выхавання моладзі. У план мерапрыемстваў прапануваецца ўключыць напісанне рэфератаў па тэмах: «Моц народа ў яго мове», «Беларускія святыні», «Беларускі іконапіс», «Святыні майго краю», «Славутыя людзі зямлі беларускай», «Беларуская духоўная музыка» і інш. Асобнае месца

ў рэалізацыі духоўна-маральнага выхавання павінны займаць сустрэчы, паездкі, экскурсіі.

Можна прымаць удзел у каляндарных рэлігійных святах, паездках па святых месцах Беларусі (Полацк, Будслаў, Жыровічы і інш.), экскурсіях у Свята-Ефрасінеўскі манастыр, Свята-Елісавецкі манастыр, Сафійскі сабор, музей кнігадрукавання, краязнаўчы музей, у Нацыянальную бібліятэку і інш.

Напярэдадні Вялікадня можна, напрыклад, арганізаваць мастацкую выставу «Пасхальнае яйка», на якой студэнты выстаўяць на агляд распісаныя імі яйкі, а перад Калядамі зрабіць выставу «Старажытны абраз», дзе можна пазнаёміцца з беларускім іконапісам.

Можна ладзіць вечарыну духоўнай паэзіі, на якую варта запрасіць святароў-паэтаў. Сустрэчы з такімі людзьмі, гутаркі з імі дапамогуць вырашыць шматлікія пытанні духоўнасці чалавека.

Немалое месца ў духоўным выхаванні зоймуць дабрачынныя акцыі ў дзіцячых дамах, бальніцах.

Безумоўна, лепшая спадчына, якую мы павінны пакінуць новаму пакаленню, – гэта добрае выхаванне. Яно мае большую каштоўнасць, чым усе багацці свету. Нездарма складзены 10 заповедзяў дабра. Калі б хрысціяне іх выконвалі, то не было б сёння злыдняў, казнакрадаў, здраднікаў, п'яніц і наркаманаў, такой колькасці разводаў і іншых негатываў. Кожнаму маладому чалавеку патрэбна разумець, што ён павінен любіць і паважаць сваіх бацькоў, сваю Радзіму, што ён культурны чалавек, добры сябар, паважае іншых людзей. Ніякая сума навук не ў стане замяніць любоў, веру, міласэрнасць. Сучаснае вырашэнне праблемы маральнага выхавання немагчыма без звяртання да яго духоўных асноў. Пры гэтым улік станоўчай ролі царквы ў айчынай гісторыі і педагогіцы, а таксама магчымасцей яе істотнага ўплыву на чалавека ў працэсе фарміравання новага грамадства прынясе вялікую карысць.

Заклучэнне. Выхаваць грамадзяніна і патрыёта, каштоўнасныя арыентацыі якога заснаваны на хрысціянскай маралі і нацыянальных прыярытэтах, – важнейшая задача сёння.

Прыярытэтным накірункам з'яўляецца далучэнне моладзі да хрысціянскіх традыцый. Кожны малады чалавек павінен быць паўнапраўным членам сацыяльнага і духоўнага жыцця грамадства, весці здаровы лад жыцця.

Такое выхаванне павінна весціся на пэўных прынцыпах:

- сувязі духоўнага выхавання з традыцыйнай беларускай культурай;
- інтэграцыі краязнаўчага падыходу і мэты духоўна-маральнага выхавання;
- апоры на верацярпімасць, талерантнасць, камунікатыўнасць.

Пасля таго як Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь падпісала з Беларускай Праваслаўнай Царквой пагадненне аб супрацоўніцтве, у першую чаргу ў справе выхавання маладога пакалення, асноўная ўвага засяроджваецца на пошуку новых формаў і метадаў, інавацыйных падыходаў у духоўна-маральным выхаванні, у прыватнасці ў працы па пярэджанні п'янства і наркаманіі, па ўмацаванні сям'і, разглядаюцца шкодныя з'явы сучаснасці, якія нясуць пагрозу знішчэння інстытута сям'і.

Сумеснымі намаганнямі лепш за ўсё фарміраваць у моладзі любоў да бліжняга і да сваёй Радзімы, выходзіць дабрыню, сумленнасць, міласэрнасць. Вывучэнне праваслаўных святых беларускага народа абумоўлена сацыяльна-педагагічнай патрэбнасцю ў вырашэнні задач духоўна-маральнага выхавання моладзі. Хрысціянскія прынцыпы любові, гармоніі нясуць невычэрпныя адукацыйныя і выхаваўчыя магчымасці. Менавіта іх неабходна выкарыстоўваць для пераадолення крызісу культурнага і духоўнага стану чалавека.

Літаратура

1. Кулагін, А. М. Праваслаўныя храмы на Беларусі: энцыклапедычны даведнік / А. М. Кулагін. – Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 2001. – 328 с.
2. Белла, Р. Социология религии / Р. Белла // Религия и общество: хрестоматия по социологии религии / сост. В. И. Гараджа, Е. Д. Руткевич. – М., 1996. – С. 116–118.
3. Закаблукковский, Б. Г. Упразднение традиций православного воспитания в отечественной педагогике начала XX века: уроки истории / Б. Г. Закаблукковский // Адукацыя і выхаванне. – 2011. – № 4. – С. 32–38.
4. Каралёў, М. Г. Месца рэлігіі ў сучаснай адукацыйнай парадыгме / М. Г. Каралёў // Адукацыя і выхаванне. – 2009. – № 2. – С. 46–51.

Паступіў 12.03.2013